

SECTION 1

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 37(09)(430)"1899"

Зайченко Н. І.

д. пед. н., професор, професор кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національний університет "Чернігівський колегіум"
імені Т. Г. Шевченка

НІМЕЦЬКІ ПУБЛІКАЦІЇ ПРО СОЦІАЛЬНУ ПЕДАГОГІКУ У 1899 РОЦІ

Уже стало добре відомою істиною, що публікація видатним німецьким філософом Паулем Наторпом (Paul Gerhard Natorp) (24.01.1854, Дюссельдорф – 17.08.1924, Марбург) фундаментальної праці "Соціальна педагогіка. Теорія виховання волі на основі спільності" (Штутгарт, 1899) [1] принесла йому всесвітнє визнання як основоположника соціальної педагогіки. То був не єдиний твір німецького мислителя зі соціальної педагогіки, і до 1899 року, і після – у статтях, монографіях, збірниках Пауль Наторп обґрунтовував соціально-педагогічні ідеї. Спірним залишається факт першості Пауля Наторпа у концептуалізації соціально-педагогічного напрямку наприкінці ХІХ століття, разом із тим применшувати значення цієї постаті у розвитку наукової соціальної педагогіки – неправильно.

У знаменному 1899 році у німецьких виданнях вийшли сила-силенна статей та нарисів, присвячених соціальній педагогіці. Наприклад, у статті "Про соціальну педагогіку" (Evangelisches Schulblatt, 1899) німецький педагог Йоганн Трюпер (Johannes Trüper) (2.02.1855, Рекум, Бремен – 1.11.1921, Йена) наголошував, що індивідуальна і соціальна педагогіка завжди мають бути в рівновазі, як доцентрова та відцентрова сили у всесвіті. "Індивідуальна і соціальна педагогіка – це не протилежності, а необхідні доповнення для досягнення мети, що виходить за межі індивіда та соціальної спільноти", – пояснював педагог [2, с. 287].

У статті німецького педагога Йоганна Тьюса (Johannes Tews) (19.06.1860, Хайнрихсфельде, Бранденбург – 28.06.1937, Берлін) "Соціально-педагогічні реформи" (Deutsche Blätter für erziehenden Unterricht, 1899) підкреслювалося, що соціальна педагогіка не протиставляється індивідуальній, вона логічно походить із розуміння

необхідності зберегти і передати прийдешнім поколінням культурну спадщину. Йоганн Тьус доводив, що теперішня освітня реформа має бути соціально-педагогічною, охоплювати широкі верстви населення та передусім робітничий клас [3, с. 313 – 314].

У доповіді "Індивідуалізм і соціалізм в інтелектуальному житті XIX століття", прочитаній у Дрезденському інституті 7 жовтня 1899 року професором Страсбурзького університету Теобальдом Циглером (Theobald Ziegler) (9.02.1846, Геппінген – 1.09.1918, Сіренц), з-поміж іншого зауважувалося, що разом із проектом соціальної держави Йоганн Фіхте виставив вимогу соціального виховання, а пізніше у "Промовах до німецького народу" посилався на Генріха Песталоцці, спорідненість із педагогічними поглядами котрого відчував інтуїтивно [4, с. 7].

Викладач Йенського університету Пауль Бергеман (Paul Bergemann) (20.10.1862, Львувек-Шльонський – 8.10.1946, Венглінець) у брошурі "Афоризми соціальної педагогіки" (Лейпциг, 1899) простежував еволюцію педагогічної думки від античності до сучасності; доводив, що соціально-педагогічна ідея у XIX столітті не була новою. Пауль Бергеман робив наголос на тому, що "соціальна педагогіка є універсалістською педагогікою", оскільки вона на противагу індивідуальній педагогіці вможлиблює виховання людини, здатної приносити користь суспільству [5].

У статті "Соціальна педагогіка" (Die deutsche Schule, 1899) Пауль Бергеман зазначав, що в полі зору соціальної педагогіки – колективна (народна) свідомість, а "народне є вищим за індивідуальне, міжнародне – вищим за національне" [6, с. 270].

Німецький педагог Хорст Кеферштейн (Horst Keferstein) (12.08.1828, Йена – 25.04.1907, Йена) у замітці "Соціальна та індивідуальна педагогіка" (Allgemeine deutsche Lehrerzeitung, 1899) указував на те, що соціальна педагогіка на відміну від індивідуальної, зосередженої виключно на вчительському впливі, розглядає спільноти (родини, суспільні кола) як фактори виховання [7, с. 519].

Професор Празького німецького університету Отто Вільман (Otto Willmann) (24.04.1839, Лісса – 1.07.1920, Лейтмериц) у статті "Про соціальну педагогіку" (Jahrbuch des Vereins für Wissenschaftliche Pädagogik, 1899) пояснював, що вже в античності усталилася соціальна точка зору у педагогіці, а у подальші історичні епохи індивідуальна та соціальна педагогіка поєднувалися [8]; [11, с. 13].

У праці німецького вчителя А. Льюера (A. Lüer) “Початкова шкільна освіта в епоху суспільних реформ: соціально-педагогічні студії” (Лейпциг, 1899) підкреслювалося, що теперішня школа має більше враховувати суспільний контекст, адже людина залежить від навколишнього суспільного життя; разом із тим вищою метою школи має бути виховання людини заради неї самої, а не підготовка людини для держави [9].

У статті “Гете і соціальна педагогіка” (Die deutsche Schule, 1899), підготовленій із нагоди 150-ліття від дня народження величного поета німецький учитель Генріх Шульц (Heinrich Schultze) (12.09.1872, Бремен – 4.09.1932, Берлін) утверджував думку про те, що витoki соціальної педагогіки варто шукати за доби Просвітництва; наводив численні цитати із “Соціальної педагогіки” Пауля Наторпа [10].

Список літератури

1. Natorp P, Sozialpädagogik: Theorie der Willenserziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft. Stuttgart : F. Frommann (E. Hauff), 1899. 352 p.
2. Trüper J. Über Sozialpädagogik. *Evangelisches Schulblatt*. 1899. № 43, Juli. P. 283–287.
3. Tews J. Sozialpädagogische Reformen. *Deutsche Blätter für erziehenden Unterricht*. 1899. № 40. P. 313–316.
4. Ziegler T. Individualismus und Sozialismus im Geistesleben des 19. Jahrhunderts. Dresden : Zahn & Jaensch, 1899. 27 p.
5. Bergemann P. Aphorismen zur sozialen Pädagogik. Leipzig : Hahn, 1899. 72 p.
6. Bergemann P. Soziale Pädagogik. *Die deutsche Schule*. 1899. III Jahrgang. P. 261–277.
7. Keferstein H. Sozial- und Individualpädagogik. *Allgemeine deutsche Lehrerzeitung*. 1899. № 51. P. 519–520.
8. Willmann O. Über Sozialpädagogik. *Jahrbuch des Vereins für Wissenschaftliche Pädagogik*. 1899. Einunddreissigster Jahrgang. P. 303–321.
9. Lüer A. Die Volksschul-Erziehung im Zeitalter der Sozialreform: sozialpädagogische Studien. Leipzig : Verlag von Ernst Wunderlich, 1899. 324 p.
10. Schultze H. Goethe und die Sozialpädagogik. *Die deutsche Schule*. 1899. III Jahrgang. P. 397–411.
11. Зайченко Н. І. Принцип історичності у європейському соціально-педагогічному дискурсі межі XIX – XX століть. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 75. С. 11–15.